

HEİDİ’NİN AYAKLARI NEDEN ÇIPLAKTI

SEVİM AKYÜREK

<http://www.evrenselkultur.com/2015/02/heidinin-ayaklari-neden-ciplakti/>

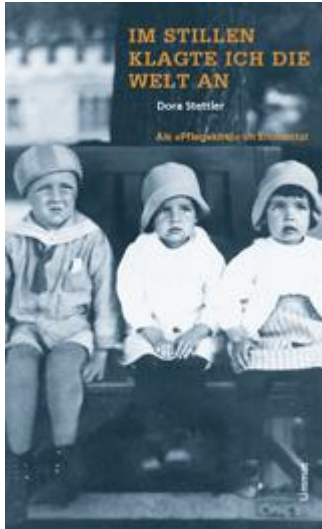
Seslendirme

<https://www.youtube.com/watch?v=EWgNJb3gWvc>

Verdingkinder... Bu kelimeyi, “Sözleşmeli Çocuk” diye çevirsek de Türkçeye, kapsadığı karanlık ve acı öyküyü bilmeden anlamını açıklayamayız. Bu yazıda onlardan “çıplak ayaklı çocuklar” olarak söz edeceğiz. Karlı dağlarla çevrili yemyeşil çimenlerin üzerinde, sardunyalılarla süslü ahşap çiftlik evlerini gösteren kartpostal resimlerinden tanırız İsviçre’yi.

Alp’ler, peynir ve çikolatadan sonra İsviçre’nin simgelerinden biri sayılan Heidi’yi hatırlayın. Kırmızı yanaklı, basit elbiseli, hiç yorulmadan herkesin yardımına koşan bu kız çocuğu, hep çıplak ayaklarıyla geçer öykülerin içinden. Onun büyükbabası olarak izlediğimiz yaşlı çiftçiyle arkadaşı Peter’in ayakkabıları varken Heidi, keskin taşların üzerinde ve soğuk havalarda bile hep çıplak ayak koşar keçilerin peşinden.

Yaratıcısı Johanna Spyri, 53 yaşında yazdığı Heidi aracılığıyla, çıplak ayaklı çocuklar gerçeğinin üzerindeki toplumsal sır örtüsünün bir ucunu kaldırmıştır. Küçük kahramanı aracılığıyla, doğaya, insanlara, hayata Alpler’in öksüz kızının gözüyle bakarken, bütün Verdingkinder’lerin çocuk dünyalarına ve duygularına dikkat çekmeye çalışmıştır. Heidi, İsviçre’nin toplumsal tarihinde hatırlanmak istenmeyen bir gerçeğin simgesidir ve onun çıplak ayakları bugün çocuklara karşı işlenmiş bir suçun yarattığı utancın üzerinde koşuyor. Heidi çıplak ayaklıydı; çünkü çıplak ayaklar, erkek ya da kız bütün “köle çocukları” diğer çocuklardan ayıran keskin uçurumun simgesiydi.

İsviçre'nin karanlık yüzü

İsviçre'de 1789 yılında 14 yaşından küçük çocukların fabrikalarda çalışmaları yasaklandı. Ama çocuk sömürüsü için yeni bir kapı açıldı ve İsviçre, 18. yüzyılın sonundan 1960'lı yılların başına kadar çocuk emeği sömürüsünün örneğine az rastlanan bir biçiminin uygulama alanı oldu. Devlete borcu bulunan ya da boşanan çiftlerin, fakir ailelerin çocukları, yetimler, ailesi cezaevinde olan ya da kendisi suç işleyen çocuklar, devlet ve kilise vasıtasıyla, çalıştırılmak üzere başka ailelerin yanına yerleştirilirdi. Ancak 1974 yılında yasayla kaldırılan bu uygulamada, papazların önderliğinde ailelerden toplanan çocuklar çiftliklere kiralık olarak verilir veya şehirlerde kurulan çocuk pazarlarında, dört yaşındaki çocuklar bile, ev ve çiftlik işlerinde çalıştırılmak için satışa çıkarılırdı. Bu andan itibaren, çocukları arayan, sorunlarını dinleyen tecavüze uğradıklarında ya da işkence gördüklerinde sahip çıkan olmazdı. Çünkü toplumun gözünde onlar, suç işleyen, boşanan, fakir düşmüş ailelerinden "kurtarılmış" çocuklardı!

Böylece, ahırlarda hayvanlarla birlikte yaşayan, çoğu kez bir çuvaldan ibaret elbiseleri içinde hemen her zaman aç olan bu çocuklar, toplumsal hayatın olağan, sıradan bir parçası olarak kabul gördü. Bunun bir tür kölelik sistemi olduğu idrak edildikten sonra bile, uzun zamanlar boyunca İsviçre'nin konuşmaktan dahi kaçındığı bir tabu halinde üstü örtüldü.

Yüzleşme

Birkaç yıldır İsviçre toplumu bu gerçeğe yüzleşmeye çağrılıyor. Çünkü köle çocuklardan bugün hayatta olanlar bu tarihsel utanca tanıklık ederek o dönemin hiç olmazsa vicdanlarda yargılanması yönünde güçlü bir kamuoyu baskısı oluşturdular.

Özellikle 1998 yılından itibaren Olten'da yaşayan birkaç tarihçi bir zamanlar tabu olarak adlandırılan bu gerçeğin konuşulmasını sağlamak üzere, yaşayan bütün Verdingkinder'lere ya da yakınlarına ulaşmak için çalışmalara başladı. Bu işe gönül verenlerden biri Tarihçi Marco Leuenberger. On yaşındayken babası kendisinin bir verdingkinder olduğunu açıklamış ve yaşadıklarını anlatmış. Bugün oğlu canla başla bu karanlık tarihin ortaya çıkarılması için emek harcıyor. Özellikle 2009 yılındaki Verdingkinder Reden adı verilen sergiyle ilk defa bilimsel çalışmalara, konferanslara, canlı tanıklıklardan oluşan açık oturumlara konu edilerek, sonra operaya ve ilk defa bir filme de uyarlanarak konu gündemde tutuluyor.

Konunun toplumda ilgi görmesi, ses getirmesi üzerine sergi 2016 yılına kadar uzatıldı. Bu etkinlikler sonucunda 11 Nisan 2013' de devlet resmi olarak özür diledi. Verdingkinderler bir zamanlar çocukluklarının çalındığı bu yerde konuşarak tüm çiftliklerden hesap sorarcasına yaşadıklarını anlatıyorlar, İsviçre'ye ve dünyaya. Basel Üniversitesinden Veli Mäder açılıшта şimdiye kadar yapılanların ses getirdiğini açıkladı. Toplumun konuya duyarlılığını arttırdığını, çok sayıda okulu ziyaret ettiğini ve şimdi bir adım öteye geçerek 30 Mart 2014 yılında parlamentonun önünde yapılan protesto gösterisinde verdingkinder ve yakınlarının maddi tazminat istemelerinin sevindirici olduğunu açıkladı.

Sanat ve edebiyatta köle çocuklar

Peki, bu dönemde hiç tepki gösteren yok muydu? Vardı kuşkusuz. Örneğin, bir Rus doktorun, bir çiftlikte yoğun tecavüzler sonucu ölen bir erkek çocuğu hakkında ilk defa bir resmi rapor yazması o dönem için sık rastlanılan bir durum değildi. Ama bu tutumundan dolayı dışlandı ve yazdıkları dikkate alınmadı. Aynı zamanda kadın örgütleri, partiler ve sendikalardan da tepkiler gelmişti. Örneğin kendisi de bir “verdingbub” olan yazar Carl Loosli “*Susmuyorum*” şiari ile yazdığı kitaplarıyla mücadelede yerini almıştı. Carl Loosli, İsviçre’nin bir “Verdingbub” yazarı, sosyal eleştirmeni, filozofu, gazetecisi. Yaşadığı dönemde yazdıkları dikkate alınmayan, dışlanan bir yazar. Carl Loosli, “*annemi hayatımda yalnızca beş kez görebildim, babamı ise hiç görmedim*” diyerek başlar hayatını anlatmaya. 1877 yılında Bern şehrinde gayri meşru bir çocuk olarak doğdu. Sekiz yıl bir çiftlikte yaşadı. 11 yaşından sonraki yaşamı yetimhanelerde, cezaevlerinde ve tımarhanelerde geçti. Ülke ve toplum sorunları üzerine düşünen, mücadele eden bir yazardı. Yaşadığı dönemde konuşulması tabu olan “Verdingkindern” gerçeğini yazdı, İsviçre’nin faşizme ve mültecilere olan tavrını, sanat anlayışını eleştirdi, Yahudiler, kadın ve çocuk hakları gibi sorunlar için mücadele etti. Bu yüzden düşmanı da çok oldu.

Onun “evlilik dışı çocuk” olmasından dolayı devlet ve kilise tarafından kendisine layık görülen yaşamı, İsviçre’nin “karanlık bir dönemine” tanıklık eder. Çocuğun eğitim yerinin cezaevi olmadığını söylemiş ama tüm bunlar yaşadığı dönem için aykırı düşünceler olarak nitelendirilip dışlanmıştı. Her şeye rağmen, İsviçre Yazarlar Derneği ve İsviçre Ressamlar, Heykeltıraşlar Derneği ve Mimarlık Derneği gibi kuruluşların ortaya çıkmasına önderlik etmiştir.

Ressam Albert Anker’in İsviçre halk hayatını resmettiği tabloların birçoğunda çıplak ayaklı çocukları görürüz. Bu köle çocuklar okulda, sokakta, evlerde çıplak ayakları, düşük omuzları, soluk benizleri ile o kadar ortadalar ama bir o kadar da görünmez olmuşlar. Biz bu tablolarda onları, özellikle okul konulu resimlerinde, diğer çocuklarla birlikte ama onlardan hemen ayırt edilebilen özellikleriyle görürüz. Kendilerine ancak iki senede bir verilen ayakkabıları ya iyice küçük gelmeye başlamıştır, ya da çoktan eskiiyip atılmıştır. Büyüme çağındaki bir çocuğun ayakları için iki sene kısa bir zamandır!

Verdingkinder’lerin insanlık dışı yaşam koşulları ilk defa bir filme de konu edildi. Bu gerçeği yaşamış on bine yakın insanla yapılan röportajlardan doğan senaryo, Markus Imboden tarafından çekildi ve 2011 tarihinden itibaren gösterime girdi.

103 dakika süren film, puslu karanlık bir havada tepede, köyden uzakta yeşillikler içindeki bir çiftliğe taşınan bir tabut görüntüsüyle başlıyor. Dayağın, soğuşun, küçük bedenlerin taşıyamayacağı işlerin, bitmeyen çalışmaların yaşandığı çiftlikten çıkmaktadır. İçinde, on yaşında bir kız çocuğu vardır. Ev işlerinin yorucu çalışmalarının ardından geceleri evin oğlu tarafından tecavüze uğramıştır. Köle kız hamile kalmıştır ve sahibesi, çocuğu düşürtmeye kalkmıştır. Kanaması olur, doktora götürülmez. Bir rahip, sorgusuz sualsiz, tabutu alır gider.

Film, o zamana kadar kendi gerçeklerinin kabuğunda yaşayan pek çok insanın konuşmasını sağladı.

Örneğin; Lyss’ de oturan Hugo Zingg (76) filmin gösterimin ikinci gününde , “*Ben de O Cehennemde Yaşadım*” diyerek bir gazeteye yaşadıklarını anlattı. Tam 70 yıl sonra bu yazı sayesinde, ikisi de yıllarca köle olarak ayrı çiftlikler de birbirlerinden hiç haber almadan çalıştırılmış iki kardeş birbirlerini bulabildi. İsviçre Çiftçiler Birliği, o günkü çocuklardan özür diledi. Thurgau yönetimi, zamanında bölgede çalıştırılmış tüm çocuklar için resmi olarak özür diledi. Şimdiye kadar bu ticarete aracılık yapan rahipler adına sadece Luzern Katolik Kilisesi özür dilemiş durumda.

Dövüldüler, aşağılandılar, tecavüze uğradılar

13 Şubat 2012. Biel’e yıllardır görülmeyen yoğunlukta kar yağıyor. Yerel gazeteye verilen küçük bir ilanda; Biel Şehir Kütüphanesi’nde yapılacak söyleşi haberi var. İsviçre’nin karanlık dönemini simgeleyen ‘Verdingkinder’ tanıkları yaşamlarını anlatacak.

Salon saat 19 ‘da gençlerin ağırlıkta olduğu dinleyicilerle doldu. Verdingkinder Derneği Başkanı Walter Zwahlen, dinleyicilere, bu soğukta kendilerine zaman ayırıp dinlemeye geldikleri için teşekkür ederek oturumu başlattı. Katılımcılardan Dora Stettler, Emmental’de yaşadıklarını bir kitapta toplamış. Yaşamını anlatacak ve soruları cevaplayacaktı. Ama ne yazık ki kendisi düşüp dizini incittiği için katılamadı. Onun yerine Dernek Başkanı, onun kitabından bazı anıları okudu.

Dora Stettler, iki kardeşi ile birlikte Emmantel’e bir çiftliğe kiralık olarak verilir. Tarih 1934. Artık burası sizin eviniz diyerek çocukları bırakırlar. Yeni bulduğu arkadaşı Karl ile yaşamına sorunsuz ve engelsiz devam etmek istemektedir. Yedi yaşında ki Dora, annesinin bavula koymuş olduğu elbiseleri tam dört yıl giyer. Kendisine iki numara büyük gelen ayakkabısını bir numara dar gelene kadar da kullanmak zorunda kalmıştır. Babasının getirdiği kıyafetleri ise çiftlik sahibinin çocukları giyer. Babaları onları geri almak için tam dört yıl boyunca mücadele eder, sahip çıkar ve sonunda mücadelesini kazanır. Annesinden hep nefret eder. Yıllar sonra bu kitabı yazar.

Charles Probst 79 yaşında. Annesinin “çıplak ayaklı çocuk” olarak yanında çalıştığı çiftçi tarafından tecavüze uğraması sonucu doğmuş. Başka bir bakıcı aileye verilmiş. Annesinin kaderi onun da geleceği olmuş. Yıllarca saat dörtte kalkarak ot biçmiş, ahırda yaşamış, yıllarca dişlerini fırçalayamamış, iç çamaşırı olmamış, hasta olduğunda doktora götürülmemiş. Cinsel istismara uğramış. Sabahları verilen kuru ekmeği soğuk suya batırarak yemek zorunda kalmış. Uzun yıllar sakladığı bu gerçeği artık tüm İsviçre çapında yapılan toplantılarla anılarını anlatarak, soruları cevaplandırarak bu karanlık dönemin aydınlatılmasına katkıda bulunuyor.

Walter Zwahlen yaptığı açıklamalarda verdingkinder konusunda en çok kitabın İsviçre’de basılmış olduğunu açıkladı. Yalnız İsviçre’de değil, Almanya ve Ukrayna’ya kadar olan bölgelerde de çocuk köleliği resmi olarak uygulanmış. İsviçreli Fotoğrafçı Paul Senn, “Bauern und Mitarbeitern” adlı kitabını bu konuda yıllarca İsviçre’yi dolaşarak çektiği fotoğraflardan oluşturmuş.

Sergiyi izleyenlerin ziyaretçi defterine yazdıklarından bazılarını birlikte okuyalım:

“Ben de bir Verdingkinder idim. Ama çok geç kaldınız.”

“Bakıcı babamın yıllar sonra gazetede ölüm ilanını görünce gazeteyi parçaladım.”

“Bunlar bizim özgür ve zengin ülkemizde mi olmuş? Çok üzgünüm.”

“67 yaşındaki eşimin neden çocukluk ve gençlik yıllarından hiç söz etmek istemediğini şimdi anlıyorum.”

Bugün dernek, yaptığı çalışmalarla devletten tazminat ve özür bekliyor. Çünkü bu çocukların sömürülmesiyle hem devlet hem de çiftlikler zengin olmuş. Şimdiye kadar tek resmi özür sadece Luzern Katolik Kilisesi’nden gelmiş. İsviçre Bilim Vakfı’nın 2004 yılında bu çocuklar için maddi ve manevi özür teklifi ise Federal Meclis tarafından reddedilmiş. Geçen yaz Bodensee ve çevresindeki çiftliklerde araştırmalar yapılmış. Amaç daha çok çocuğa ulaşmak ve bu yaşamları belgelemek... Gelecek yaz Solothurn ve Luzern’deki çiftliklerde de araştırmalar yapılacak.

Aslında çok aramaya gerek yok! Onlar gündelik hayat içinde yanı başımızdalar. Aynı köyden bir tanıdık kadın da o gece oradaydı. Yan yana oturduk. Onunla hep selamlaştığımız için sevindim ve şimdi de yan yana oturduğum için de gurur duydum. O da gelmeme memnun olduğunu söyledi. Tek isteği vardı. Devletin artık resmi olarak özür dilemesi!